

КАКВО ПОКАЗА НОВИЯТ РЕЙТИНГ НА УНИВЕРСИТЕТИТЕ

*Висшистите се реализират по-добре
на пазара на труда, а образованието и бизнесът
започват да имат допирни точки*

ЛЮБА ЙОРДАНОВА

Всяка година около 50 хиляди завършващи ученици са изправени пред въпроса къде и как да продължат образованието си. Все по-голяма част от тях избират чуждестранни университети, които успешно се конкурират с българските и често предлагат много повече от академичен опит и знания. Висшите училища в страната са изправени и пред ефектите от демографската криза, която също се отразява върху броя на студентите. На този фон става все по-важно университетите да повишат качеството на преподаването си и на научните си изследвания, както и връзката си с бизнеса, така че да привлекат оставащите в страната бъдещи студенти.

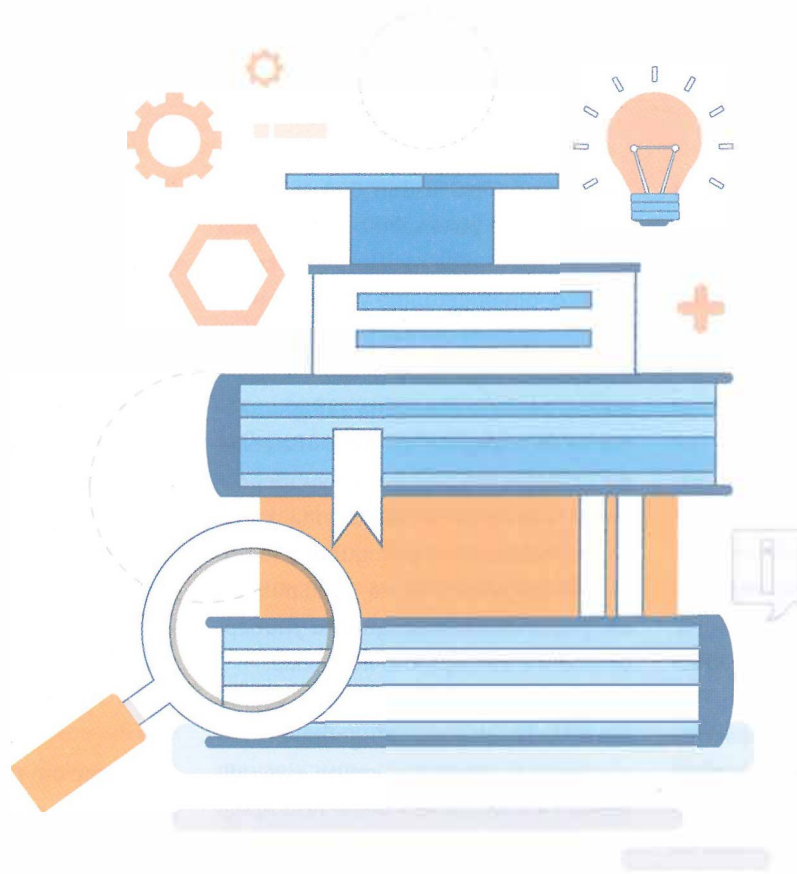
Вече пет години ежегодната рейтингова система на висшите училища в България хвърля светли-

на върху продукта на тукашното висше образование. Тя дава картина за множество фактори на всяко професионално направление (професионалното направление обединява много специалности, които също са изброени в системата) - от учебната база и процес през реализацията на студентите до научните постижения на преподавателите.

Най-новото ѝ издание доказва отново, че висшистите много по-лесно си намират работа и прилични доходи, които през последната година дори се увеличават малко. Вече има повод за крехък оптимизъм и по отношение на избора на кандидат-студентите - икономическите специалности все още преобладават, но се вижда ръст в сферата, в които бизнесът изпитва нужда от хора. Някои висши училища пък имат силна добавена стойност за студентите си, които влизат с

ниски оценки от училище, но учат непопулярни и трудни специалности, които след това им дават добра реализация. Важна е и регионалната значимост на част от университетите извън столицата, които трябва да обучат бъдещите двигатели на икономиката в областта.

Тези положителни тенденции не могат да компенсират натрупваните с годините дефекти на българското образование - например половината от висшистите след завършването работят на позиция, която изисква по-ниска квалификация, и ако имаше добре развито професионално образование, можеше да влязат много по-рано на пазара на труда. Рейтингът доказва и че, ако един университет е добър в едно направление, това не означава, че е добър във всичко. Заради недостига на студенти много висши училища отвориха несвойствени за профила

си специалности, в които качеството на обучението не е на ниво. Ако имаше пазарен принцип, университетите трябваше да бъдат стимулирани да развиват тези направления, в които са силни, и да затворят тези, в които не са.

ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ ОТВАРЯ ПЪТЯ КЪМ ДОБРА РЕАЛИЗАЦИЯ...

От създаването ѝ рейтинговата система ясно показва, че хората с висше образование се реализират много по-добре на пазара на труда в сравнение с тези с по-ниска квалификация. Средната безработица сред тях е по-ниска, а средните доходи - по-високи. През 2016 г. всички индикатори в рейтинга за реализацията на завършилите студенти през последните пет години се повишават. Средният осигурителен

доход се качва от 925 лв. на 1020 лв., а делът на регистрираните безработни сред висшистите спада до 3.38% при 3.74% година по-рано.

Тази положителна тенденция е част от общото развитие на икономиката, а не толкова от вдигането на качеството на обучението. Данните на Националния статистически институт показват подобрение на пазара на труда, като към средата на тази година заетите в икономиката са били с 22 хил. повече спрямо юни 2015 г. През август НСИ отчете и намаляване на младежката безработица. Хората с висше образование традиционно са тези, които по-лесно си намират работа, затова е логично положителните ефекти да се виждат отчетливо в тяхната група.

„Подобряването на индикаторите за реализацията на завършилите през последните пет години

като цяло съвпада с общите тенденции на подобряване на икономическата среда в страната през последната година и само по себе си не е достатъчно, за да твърдим, че има сближаване на висшето образование и нуждите на работодателите“, коментира изпълнителният директор на „Отворено общество“ Георги Стойчев, който е част от консорциума, разработващ рейтинга. Според него обаче данните напълно потвърждават наблюдението, че висшистите, включително наскоро завършилите, получават по-високи доходи и са изложени на по-малък риск от безработица в сравнение с хората, които нямат висше образование.

„Не трябва утешително да се приема, че тези позитивни промени се дължат преди всичко на добавяне на качество в университетското преподаване“, предупреждава ➤

дава и ректорът на Нов български университет проф. Пламен Бочков и допълва, че за да се усети то на пазара на труда, е необходимо много повече време от една година.

Освен това реализацията далеч не зависи само от наличието на висше образование. Рейтингът показва, че в някои професионални направления има голямо значение къде точно и каква специалност е учил студентът. При информатиката например делът на безработните варира от под 1% до над 6% в зависимост от висшето училище. Тук роля изграят регионалните фактори - ако университетът е в регион, в който този бизнес не е развит, завършилите трудно ще работят по специалността си там. В това отношение висшите училища в столицата са силно привилегирани заради по-големите възможности

за работа. Тези извън София обаче имат важна роля както за местния бизнес, така и за публичния сектор - много от бъдещите учители например излизат от висши училища в по-малки градове. В някои специалности реализацията на завършилите не се определя до толкова голяма степен от избора на университет. Така е при медицината, където разлика между доходите и нивото на безработица на завършилите различните медицински университети в България почти няма.

„Няма най-добро висше училище в България. Има най-добри висши училища в едно или друго направление“, категоричен беше при представянето на новите данни Георги Стойчев. Според стандартизираните класации в рейтинга Софийският университет е лидер в 21 от 25 професионални направления, с ко-

ито участва в класацията. Техническият университет - София, е на първо място в 6 от 9, а Медицинският университет - София - в 5 от 5. С по три първи места са Аграрният университет в Пловдив, Химикотехнологичният и металургичен университет в София, а две класации се оглавяват от Лесотехническият в София. В осем класации на първите места са висши училища извън столицата.

...ОСОБЕНО В НИКОИ СПЕЦИАЛНОСТИ

Данните от рейтинга показват, че най-високи средни доходи получават завършилите професионалните направления информатика и компютърни науки, математика, проучване и добив на полезни изкопаеми, обществено здраве, комуникационна и компютърна техника, военно дело, металургия, фармация, медицина и електротехника, електроника и автоматика. Завършилите информатика и компютърни науки в Софийския университет и администрация и управление в Американския университет са начело по показателя среден месечен облагаем доход - над 3000 лева. За поредна година най-ниска (под 1%) е безработицата сред завършилите професионалните направления медицина, фармация, стоматология и военно дело. В долната част на класацията по този показател са специалностите от сферата на социалните дейности (5.46% безработица).

Металургията е направление, в което влизат най-слабите ученици - със среден успех от ди-

Облагаем доход на завършилите според висшето училище и направлението

(лв.)

ВИСШЕ УЧИЛИЩЕ, ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ	ДОХОД*
1. Софийски университет, Информатика и компютърни науки	3 237.65
2. Американски университет в България - Благоевград, Администрация и управление	3 056.34
3. Нов български университет - София, Информатика и компютърни науки	2 641.77
4. Нов български университет - София, Обществено здраве	2 341.53
5. Технически университет - София, Комуникационна и компютърна техника	2 307.52
6. Минно-геоложки университет - София, Машинно инженерство	2 206.30
7. Софийски университет, Математика	2 199.85
8. Софийски университет, Икономика	2 186.56
9. Медицински университет - Пловдив, Обществено здраве	2 185.24
10. Американски университет в България - Благоевград, Икономика	2 132.38

*Среден месечен облагаем доход на завършилите направленията в съответното висше училище през предходните 5 години по данни от НОИ и „АдминУни“

Източник: Рейтингова система на висшите училища в България 2016

пломата за средно образование 4.16. Това обаче не им пречи да излязат от университета със седмия най-висок среден доход от всички висшисти - много по-напред от направления като право, социология или химически науки. Това е добавена стойност на висшето образование, смята Боян Захариев от „Отворено общество“, който е направил анализ на съотношението между резултатите от дипломата за средно образование и дохода след завършване на висше. Сред специалностите с висок принос са и машинното инженерство, проучването и добива на полезни изкопаеми и информатиката.

НЕВИНАГИ ОБАЧЕ ДИПЛОМАТА Е ВАЖНА

Има обаче и такива направления, в които студентите очевидно не намират смисъл да се дипломират. Рейтингът показва, че около 30% от студентите в последен курс не се дипломират навреме, като този дял е особено висок при уещите математика, филология, информатика и театрално и филмово изкуство. Ректорите не са изненадани от тези резултати. „Част от студентите намират работа, преди да се дипломират, а реализацията е много важна за младите хора“, обяснява ректорът на НБУ проф. Пламен Бочков. И допълва, че висшето училище търси начини да преодолее тази тенденция, например с алумни клуб, който да запази връзката между студентите и университета. „Обикновено нашите студенти си намират работа още в

3 курс и усилено работят и се утвърждават през следващите години“, обясняват от Техническият университет - София. И припомнят, че по данни на Евростат в IT сектора например има повече от 30% служители без дипломи от висши учебни заведения или такива, които имат, но в друга сфера. Според наблюденията на университета обаче след няколко години тези студенти осъзнават, че дипломата им трябва за израстване в кариерата, и според статистиката на висшето училище до пет години след семестриалното завършване около 95-97% от студентите се дипломират.

„Не всички млади хора са наясно относно професионалната си ориентация“, добавя друга причи-

на ректорът на бургаския университет „Проф. д-р Асен Златаров“ доц. Магдалена Миткова. Според нея тези студенти избират да се обучават по специалност, която не ги удовлетворява, и бързо загубват мотивацията си. Боян Захариев посочва, че има и студенти, които искат да развият уменията си, след като вече са имали досег с пазара на труда, а не толкова за да получат диплома. А в някои сфери работодателите гледат доколко служителите им се справят със задачите си, а не какви умения имат на хартия.

Ако един студент учи туризъм, в пъти по-вероятно е след средно четири години в университета да работи на позиция, за която дипломата изобщо не му е трябвала. ➤

Облагаем доход на завършилите според направлението (лв.)

ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ	ДОХОД*
1. Информатика и компютърни науки	2 040.73
2. Математика	1 761.55
3. Проучване, добив и обработка на полезни изкопаеми	1 628.66
4. Обществено здраве	1 571.03
5. Комуникационна и компютърна техника	1 538.73
6. Военно дело	1 506.90
7. Металургия	1 409.68
8. Фармация	1 344.96
9. Медицина	1 328.72
10. Електротехника, електроника и автоматика	1 280.50
...	
50. Стоматология	692.61
51. Музикално и танцово изкуство	684.40
52. Педагогика на обучението по...	656.82
Средно за висшите училища	1 062.89

*Среден месечен облагаем доход на завършилите направленията в български висши училища през предходните 5 години по данни от НОИ и „АдминУни“

Източник: Рейтингова система на висшите училища в България 2016

Софийският университет е лидер в 21 от 25 направления

© НАДЕЖДА ЧИПЕВА

Според данните в рейтинга под 20% от завършилите това направление през последните пет години се реализират спрямо високата си образователна степен. Ниското приложение на висшето образование важи и за сфери като хранителни технологии, металургия, животновъдство, а дори и философия. Този резултат е стабилен през годините и очертава голямата пропаст между последните години на средното образование и някои области на пазара на труда.

КЪДЕ СА СТУДЕНТИТЕ

Всяка година начело на класацията по брой студенти излизат икономическите специалности. Това е така и през 2016 г., но с лека тенденция надолу. В момента 30% от всички студенти в България учат в на-

правленията икономика и администрация и управление, което е 75 374 души. Макар да се забелязва трудно, това е близо 15% намаление спрямо три години по-рано. Отлив има и от правото, което вече не е третото най-желано професионално направление и беше изместено от педагогиката. Макар и със закъснение, държавата започна да обръща внимание на огромния проблем, че в следващите години голяма част от учителите ще се пенсионират, и посочи педагогиката като приоритетна специалност, в която има и финансови стимули за висшите училища и студентите. Това може да е обяснението за увеличението с над 10% в броя на студентите в направлението.

Увеличение на броя студенти има в специалности, в които бизнесът има дефицит, а заплатите са

високи, като информатика и компютърни науки. „Нуждата на IT индустрията обаче все още е по-голяма от броя на специалистите, които завършват“, смята Диана Стефанова, управляващ директор на развойните центрове на VMware за България, Европа, Близкия изток и Африка. Според нея е необходимо темповете на увеличаване на студенти по информатика да се ускорият, а взаимодействието между бизнеса и академичната среда може да доведе не само до увеличаването на интереса към техническите специалности, но и до създаването на по-качествени кадри, от което печели не само бизнесът, но и студентите, университетите и IT индустрията като цяло.

Най-значителен обаче е ръстът в медицината - с близо 50% спрямо 2013 г. Това може да се обясни с повечето чуждестранни студенти в това направление, с факта, че от няколко години Софийският университет също предлага такова обучение, както и с добрите възможности за реализация в чужбина.

Дали това е осъзнат избор на кандидат-студентите и резултат от политики на висшите училища и на държавата е рано да се каже. Разместването обаче е сериозно и ако продължи, може да обърне структурата на висшето образование - в идеалния случай според нуждите на обществото и икономиката.

„Кандидат-студентите не бива да се подценяват, те са информирани добре и дългогодишният ми академичен опит показва, че всяко поколение прави своя осъзнат избор според състоянието и развитието

на икономиката и обществото“, смята ректорът на Русенския университет „Ангел Кънчев“ проф. Велizar Пенчева. И допълва, че е въпрос на държавна политика да се прогнозира бъдещи потребности от професии, включително според регионалните потребности, и тези прогнози да стигат до кандидат-студентите, за да бъдат те подпомогнати в избора си.

„Структурата на висшето образование се променя през последните години – една от причините е намаляващият брой на кандидат-студентите, рационализацията на избора им, а заедно с това и промяната в стимулите за висшите училища, които бавно започват да актуализират предлаганите от тях програми, съобразявайки тенденциите на пазара на труда и своите резултати в рейтинговата система“, коментират експертите в сферата на висшето образование Мирела Хаджиева и Добромир Добрев. От тази година министерството на образованието въведе една нова стъпка в правилната посока и насочва по-голям брой места за прием към важни за пазара на труда направления. За да се срещнат бизнеспът и висшето образование, обаче е необходимо данните от рейтинговата система да бъдат разпространени и в училищното образование, защото изборът на реализация се прави далеч преди последната гимназиална година, смятат експертите.

Има и пренебрегвани специалности - като математика например, където учат малко студенти, но завършилите са с втория най-висок

доход в страната. Може информатиката да взема студентите от сходни направления, каквото е математиката. Може талантливите математици просто да учат в чужбина. А може и средното образование просто да не може да подготви качествено учениците по този предмет. „За да се подготвят по-добре учениците за математически специалности, е нужно просто

да дефинираме какво искаме на изхода на средното образование“, смята директорът на варненската Математическа гимназия „Петър Берон“ Павлин Петков. А президентът на „Мусала софт“ Елена Маринова посочва силен аргумент - проверка на Агенцията по заетостта наскоро е показала, че броят на безработните, завършили математическа гимназия, е нула. ●

Дипломирани студенти

ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ	ДЯЛ НА ДИПЛОМИРАНИТЕ СТУДЕНТИ*
1. Военно дело	99.80
2. Медицина	94.00
3. Фармация	90.50
4. Здравни грижи	89.30
5. Стоматология	84.90
6. Обществено здраве	83.90
7. Педагогика	83.20
8. Икономика	80.10
9. Социални дейности	78.30
10. Ветеринарна медицина	76.25
...	
13. Администрация и управление	71.80
...	
26. Комуникационна и компютърна техника	66.70
...	
29. Право	66.00
...	
36. Информатика и компютърни науки	60.60
37. Филология	58.55
...	
47. Математика	48.20
...	
52. Театрално и филмово изкуство	36.10
Средно за висшите училища	71.10

Дял на студентите, които са придобили степен бакалавър или магистър, от всички студенти, които са обучавани в последен курс през разглеждания период, (%)

Източник: Рейтингова система на висшите училища в България 2016